

چهار بخش و سه گام!

نگاهی به اصول نگارش فیلم‌نامه فیلم‌های کوتاه آموزشی

اعظم قطبی زاده

دکترای زبان‌شناسی

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های زندگی در قرن حاضر، پدیده جهانی شدن است. امروزه برای یادگیری ماندگار علوم جدید و تقویت مهارت‌های فردی، راه‌های بهتر، تأثیرگذارتر و سریع‌تری ایجاد شده‌اند که به‌عنوان مکمل آموزش، گسترش جهانی یافته‌اند. استفاده از فیلم‌های کوتاه آموزشی، امکان یادگیری آسان، مؤثر و یادآوری بهتر را فراهم می‌کند. پژوهش شرکت نرم‌افزاری کالتورا^۱ در سال ۲۰۱۵ نشان داد، ۹۳ درصد معلمان معتقدند: استفاده از فیلم‌های آموزشی نه تنها تجربه یادگیری را بهبود می‌بخشد، بلکه محدودیت‌هایی مانند موقعیت کلاس و یادگیرندگان را که زمانی غیرقابل عبور بودند، از میان برمی‌دارد. به همین دلیل، در این مقاله قصد داریم در چهار بخش و سه گام به اصول و مهم‌ترین نکات نگارش فیلم‌نامه در تهیه فیلم آموزشی بپردازیم.

موضوعاتی ساده و قابل فهم بدل می‌کنند.

۳. ویدیوهای آموزشی گام‌به‌گام^۲

ویدیوهای آموزشی گام‌به‌گام، دستورالعمل‌هایی را برای یک فرایند ارائه می‌دهند و زمانی بین ۲ تا ۱۰ دقیقه را شامل می‌شوند. در این نوع ویدیو می‌توان از روش‌های متعدد آموزشی بهره گرفت. نگارش فیلم‌نامه برای این قالب به برنامه‌ریزی خوب و منسجم نیاز دارد، زیرا قرار است مخاطب زمان طولانی‌تری برای دیدن مجموعه فیلم‌ها صرف کند.

بخش سوم: نگارش فیلم‌نامه آموزشی

فیلم‌نامه در نحوه اجرای آموزش به شما کمک می‌کند و در زمان شما و مخاطب صرفه‌جویی می‌کند. علاوه بر این، با داشتن فیلم‌نامه، روند ارائه مطالب را فراموش نخواهید کرد. نحوه نگارش فیلم‌نامه آموزشی را در سه گام شرح می‌دهیم:

بخش اول: فیلم آموزشی و فیلم‌نامه

هر فیلمی که با هدف انتقال دانش یا تثبیت مفهومی ساخته شود، فیلم آموزشی است. فیلم آموزشی در واقع مستندی آموزشی است که در شاخه‌ای از مستندهای علمی دسته‌بندی می‌شوند و به‌طور مشخص برای اهداف آموزشی تهیه و مخاطبان مشخصی را در برمی‌گیرد. تهیه فیلم آموزشی به شکل موفق، به زمینه کاری خاصی محدود نیست. هر شخصی در هر جایگاه و شغلی می‌تواند فیلم آموزشی تهیه کند.

فیلم‌نامه متنی است شامل جزئیات صحنه، مکان، زمان، شخصیت، گفت‌وگو و هر آنچه در فیلم دیده خواهد شد. به بیانی دیگر، فیلم‌نامه دستورالعملی است که فیلم‌نامه‌نویس یا فیلم‌نامه‌نویسان برای کارگردان می‌نویسند. در اغلب فیلم‌های آموزشی، شخص معلم، کارگردان اثر نیز خواهد بود.

بخش دوم: قالب‌های فیلم آموزشی

پرکاربردترین قالب‌های فیلم آموزشی عبارت‌اند از:

۱. میکروویدیو^۲

میکروویدیو یا ریزویدیو فیلمی است که به تدریس موضوعی محدود تمرکز دارد و زمانی کمتر از ۶۰ ثانیه را شامل می‌شوند. این قالب در شبکه‌های اجتماعی محبوبیت بسیاری دارد، زیرا دنیای امروز عصر سرعت است و زمان اهمیت بسیار دارد.

۲. ویدیوهای توصیفی^۲

ویدیوهای توصیف‌کننده، ویدیوهای کوتاه با مدت زمان کمتر از دو دقیقه‌اند که مفهومی تجاری یا محصول را با روش بصری و مهیج معرفی می‌کنند. این نوع فیلم‌ها با کمک پویانمایی (انیمیشن) یا موشن گرافی، مباحث پیچیده را به

گام اول: شناخت مخاطب و هدف

قبل از نگارش متن باید مخاطب خود را بشناسید و بدانید چرا به کمک شما نیاز دارد. یعنی به دنبال این باشید که بفهمید آموزش گیرنده انتظار دریافت چه درکی را از آموزش شما دارد. پس سؤالات مرتبط با موفقیت در آموزش را از خود بپرسید تا به کمک آن‌ها پاسخ مناسبی برای مخاطب خود آماده کنید. در نهایت، با گردآوری اطلاعات، سرفصل‌های آموزش خود را به گونه‌ای تنظیم کنید که پاسخگوی نیاز بیشتر افراد باشد. لازم است اطلاعات ذهن خود را به صورت طرح و برنامه روی کاغذ بیاورید. قبل از اینکه به گام دوم بروید، در خصوص مخاطب به این سؤالات پاسخ دهید:

■ **موضوع آموزش چیست؟** در هر فیلم آموزشی یک موضوع را انتخاب کنید. هر قدر وسعت موضوع را محدودتر کنید، آموزش شما متمرکزتر و تهیه آن ساده‌تر خواهد بود.

● **اهداف آموزش چیست؟** با داشتن هدف مشخص، آموزشی مناسب‌تر با خروجی بهتر فراهم می‌کنید.

■ **مخاطب شما کیست؟** شناخت مخاطب ضروری به شمار می‌آید. فهم و شناخت مخاطب، نکات کلیدی نگارش فیلم‌نامه را پیش روی شما قرار می‌دهد. در واقع باید بدانید مخاطب:

✓ چه سن و جنسیتی دارد؟

✓ در چه فرهنگ و آداب و رسومی زندگی می‌کند؟

✓ با چه زبانی گفت‌وگو می‌کند؟

✓ از کدام طبقه اجتماعی است؟

✓ چه اطلاعات قبلی در مورد موضوع آموزشی دارد؟

✓ چرا این فیلم آموزشی را تماشا خواهد کرد؟

این اطلاعات سبب می‌شوند دغدغه‌های آنان را بدانید و آن را با نگارش یک فیلم‌نامه آموزشی موفق برطرف کنید.

گام دوم: نوشتن متن فیلم‌نامه

✓ پس از انتخاب یک قالب متناسب با مخاطب و مطلب مورد ارائه، زمان فیلمی را که از روی فیلم‌نامه شما ساخته خواهد شد مشخص کنید. معمولاً آموزش‌گیرندگان ویدیوهایی بین یک تا شش دقیقه را ترجیح می‌دهند. البته در برخی موارد ویدیوهایی با بیش از ۲۰ دقیقه هم محبوبیت دارند، اما همه چیز به موضوع و ویژگی‌های مخاطب بستگی دارد.

✓ شروع متن با یک معرفی کوتاه، مخاطب شما را به درک محتوای تولیدشده هدایت خواهد کرد. معرفی باید ساده، مفید و مختصر باشد، زیرا مخاطب انتظار دارد به اصل مطلب پرداخته شود. همچنین باید به‌طور واضح، موضوع فیلم آموزشی را توضیح دهد و مخاطب را با سرفصل‌های آموزش آشنا کند.

✓ ابتدای کار نگارش فیلم‌نامه، هدف از نمایش فیلم آموزشی را به‌طور واضح بیان کنید؛ منظور مسئله و گرهی است که باید باز شود.

✓ در فیلم‌نامه آموزشی باید بدانید آنچه ساخته خواهد شد زمانی تأثیرگذار خواهد بود که بیننده را درگیر کند. از آنجا که وقت کمی برای اثرگذاری دارید، تأثیر صحنه اول بسیار مهم است؛ اهمیتی به اندازه همان تأثیری که باید در ده صفحه اول فیلم‌نامه‌ای بلند روی خواننده بگذارد.

✓ متن فیلم‌نامه خود را به گونه‌ای بنویسید که گویی مشغول توضیح دادن فرایند آموزش به یک دوست هستید. تا جایی که می‌توانید مستقیم، واضح و به زبان ساده بنویسید.

✓ در فیلم‌نامه، باید نکات آموزشی به همراه دلیل آن‌ها مشخص باشند؛ به گونه‌ای که اگر دیگری هم از روی فیلم‌نامه شما قصد ساخت فیلم آموزشی را داشته باشد، با مشکل مواجه نشود.

✓ برای موقعیت‌هایی مکانی بنویسید که ضمن جذابیت، در عمل در دسترس هم باشند. به دسترسی و بازبینی موقعیت فکر کنید. یعنی متنی بنویسید که با توجه به موقعیت، قابلیت اجرا داشته باشد.

✓ فیلم‌نامه خود را به گونه‌ای بنویسید که از کیفیت دیداری سرشار باشد. از صحبت صرف پرهیز کنید. فیلم رسانه‌ای دیداری است. پس نشان دهید، زیاد حرف نزنید.

✓ مهم‌ترین ویژگی فیلم، نمایشی بودن آن است. پس جذابیت تصویری متن را پررنگ کنید، فیلم‌نامه باید برای جلب تماشاگر جذابیت داشته باشد، زیرا این مهم‌ترین عاملی است که مخاطب را تا پایان فیلم آموزشی با خود همراه خواهد کرد.

✓ فیلم‌نامه متنی است که در زمان حال می‌گذرد؛ حتی اگر در گذشته اتفاق افتاده باشد. پس از فعل‌های حال استفاده کنید.

✓ فیلم‌نامه‌نویس باید مکان وقوع رویداد و صحنه را مشخص کند. مکان جایی است که داستان فیلم در آنجا اتفاق می‌افتد و تعیین‌کننده صحنه‌های فیلم است. مکان مورد نظر فیلم‌نامه‌نویس، یا داخلی است یا خارجی. اگر داخلی است، در اتاق است یا مدرسه، آزمایشگاه، کارگاه و... و اگر مکان خارجی است، در حیاط مدرسه، پشت‌بام، خیابان، پارک و... این‌ها همه باید در متن فیلم‌نامه نوشته شوند.

✓ در فیلم‌نامه باید اندازه‌نما مشخص شود. در بخش چهارم انواع نما شرح داده شده‌اند.

✓ پایان‌بندی بسیار مهم است. بنابراین برای رسیدن به پایان‌بندی رضایت‌بخش و معنادار تلاش کنید.

گام سوم: بازبینی فیلمنامه

✓ بازخورد بگیرید. شخصی را پیدا کنید که اشکالات شما را به راحتی بگوید. فیلمنامه خود را برای او بفرستید. این کار بسیار مفید خواهد بود.

✓ تقسیم مدت زمان فیلم به بخش‌های کوتاه با استفاده از عنوان‌های فرعی یا طراحی متفاوت بسیار مؤثر است.

✓ نکته آخر اینکه نویسنده فیلمنامه باید تا جای ممکن فیلم‌های آموزشی ببیند. هیچ جایگزینی برای آگاهی از آنچه در اطراف شما در جریان است و آگاهی از آنچه در جایگاه بیننده فیلم و همین‌طور نویسنده فیلمنامه فکر و حس می‌کند، وجود ندارد.

بخش چهارم: شناخت انواع نما در فیلمنامه‌نویسی

نما یعنی تصویری که بی‌وقفه و با یک بار روشن و خاموش کردن دکمه ضبط دوربین ثبت می‌شود. نما برحسب اندازه تقسیم‌بندی می‌شود:

نمای به‌نسبت نزدیک^۷

بسیار نزدیک‌تر از نمای دور است. در این نما بیننده می‌تواند بازیگر یا بازیگران فیلم را از فاصله نزدیک‌تری تماشا کند. بدن بازیگر معمولاً تمام چارچوب فیلم را می‌پوشاند، اما ارتباط بازیگر با فضای اطراف همچنان حفظ می‌شود.

کلوزشات یا نمای نزدیک^۸

نمای نزدیک از بدن بازیگر از کمر به بالا است.

کلوزآپ یا نمای بسته^۹

نمای بسته از موضوع مربوطه است.

نمای خیلی بسته^{۱۰}

نمای بسیار بسته از موضوع مثل دست، چشم یا گوش اوست. برشی از یک فیلمنامه آموزشی را در تصویر مشاهده می‌کنید.

مکان: داخلی - اتاق   زمان: بدون محدودیت

نما	اقدامات	متن	
نمای متوسط	شروع با تصویر تیره	با سلام. خوش آمدید به آموزش استفاده از ماشین حساب ویندوز	۱
نمای بسته	اسلاید معرفی و موضوع آموزش را نمایش دهید.	در این آموزش، یاد می‌گیرید که چطور از محاسبات برای استفاده در بخش‌های دیگر رونوشت بگیرید.	۲
نمای بسته	برای نشان دادن نکات، از پیکان (فلش) استفاده کنید.	همان‌طور که می‌بینید، نکات مهم را در این بخش یادداشت کرده‌ام.	۳
نمای بسته	از پیکان (فلش) برای نشان دادن ماشین حساب کمک بگیرید.	ماشین حساب را در اینجا می‌بینید.	۴
نمای بسته	 تصویر ماشین حساب را بزرگ کنید.	حال ببینید که محاسبه ساده را انجام دهیم.	۵

پی‌نوشت‌ها

1. Kaltora
2. M Explainer Videos
3. icro Video
4. Tutorial Videos
5. Extreme Long Shot
6. Long Shot
7. Medium Shot
8. Close Shot
9. Close Up
10. Extreme Up Close

نمای خیلی دور^۵

بازترین نمایی است که عدسی یک دوربین می‌تواند روی فیلم ثبت کند.

نمای دور^۶

بسیار بسته‌تر از نمای خیلی دور است و جزئیات درون آن قابل تشخیص‌ترند. یعنی تماشاگر می‌تواند سوار یا مسافران آن قایق را تشخیص دهد و بداند جنسیت، رنگ پوست و نوع پوشش موضوع موردنظر چیست.